

A FID ÉS MAGYARORSZÁG*

Lázár Péter

a FID Magyar Nemzeti Bizottságának alelnöke**

Az előadás előzményei

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (Fédération Internationale de Documentation, FID) csaknem 80 nemzeti tagjának javarésztében megemlékeznek ezekben a napokban a FID megalapításának 90. évfordulójáról. A FID tanácsa kérte fel erre a nemzeti tagokat, abból a megfontolásból, hogy a 80. évfordulót 1975-ben a Szövetség nemzetközi rendezvény keretében ünnepelte meg, de jelenlegi erőfeszítéseit már az 1995-ben esedékes 100. évforduló megünneplésére összpontosítja. A centenáriuma nemzetközi rendezvényeken kívül reprezentatív kiadványok sorát készítik elő, hogy méltón lehessen majd megemlékezni a szövetség megalapításának közelgő 100. évfordulójáról.

Mivel nemcsak a FID ünnepelheti létezésének 90. évfordulóját, de a hazai szakemberek és intézmények kapcsolatai a szövetséggel szintén legalább 90 évre nyúlnak vissza, indokolt áttekinteni, hogy miként alakultak Magyarország kapcsolatai a FID-dal, megalapítása óta. Ennek során vizsgáljuk a FID elődjét, a Nemzetközi Bibliográfiai Intézetnek (Institut International de Bibliographie, IIB) magyar kapcsolatait alapításától az első világháborúig terjedő időszakban, ezután a két világháború közötti

időszakot, majd a második világháborút követő évtizedeket tekintjük át.

1985 – 1914

*Az információ iránti igény
gyorsuló növekedése a századfordulón.
Az IIB megalapítása*

A múlt század végét és a 20. század elejét átfogó időszak óriási változásokat hozott és továbbiakat ígért a világnak. Erre az időszakra esik:

- ◆ az ipari forradalom addig nem látott méretű felgyorsulása az elektrotechnika és a villamosenergia-felhasználás világméretű elterjedése nyomán;
- ◆ a klasszikus fizika detronizálása és egy új fizikai világkép kialakulása az atomszerkezet feltárása és a relativitáselmélet nyomán;
- ◆ a világ politikai felosztásának befejeződése, a nagy gyarmatbirodalmak kialakulása;
- ◆ a monopolkapitalizmus, az imperializmus és a világgazdaság kiépülése.

A mélyreható, bonyolult és egymással szorosan összefonódó politikai, gazdasági, tudományos és műszaki fejlődés sokrétű információs szükségletet indukált. A növekvő információs igények kielégítését célzó folyamat keretében jött létre 90 esztendővel ezelőtt a FID eszmei és jogi elődje, az IIB (1). Létrehozását alapvetően két nyomós társadalmi igény mozdította elő: az információ iránti igény és az univerzalitás.

* A FID alapításának 90. évfordulója alkalmából 1985. szeptember 19-én az Országos Széchényi Könyvtárban a FID Magyar Nemzeti Bizottsága által rendezett ünnepi ülésen elhangzott előadás bővített változata. Az előadás rövidített változatát a Könyvtáros c. folyóirat 1985. októberi száma közölte.

** Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (korábban: Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ) ny. főigazgatója.

A fejlődésből adódó információs igények

Az imént körvonalakban jelzett változások együtt jártak a tudomány és a technika hatalmas arányú fejlődésével.

Ismeretes, hogy a tudományos és műszaki fejlődés következménye és egyben gerjesztője az információk szakirodalmi lecsapódásának. Nem meglepő tehát, hogy az információrobbanás és a vele rokon fogalmak, mint az információáradat, a dokumentációs áradat már a századforduló idején ismertek voltak, bár nem az említett elnevezéseken. A szakirodalom akkori növekedési üteme és a kezeléséhez rendelkezésre álló eszközök egymáshoz viszonyított aránya akkor sem volt sokkal kedvezőbb, mint napjainkban. A szakirodalom rohamosan növekvő mennyisége már akkor kísértett, a vele járó rendszerezési és dokumentálási igény sok gondot okozott a múlt század utolsó harmadában a fejlett ipari országok jórészt erőteljesen kibontakozó könyvtári mozgalomnak. Ekkor születnek a kor szükségletei által kiváltott egyetemes könyvtári osztályozási rendszerek (Dewey, Cutter, Brown stb.) és katalogizálási rendszerek.

Az információk közvetlen felhasználói, a tudósok, a kutatók és gyakorlati szakemberek azonban jóval többet és minőségileg mást igényeltek, mint a könyvtár által nyújtott szolgáltatások. Erre vallanak angol és amerikai tudós társaságok kísérletei a világ szakirodalmának felölelésére szolgáló bibliográfiákban, mint pl. az 1867-től 1925-ig megjelent *Catalogue of Scientific Papers*, a brit Royal Society által 1901-től 1921-ig kiadott *Catalogue of Scientific Publications* (2), továbbá a Poole's Index to Periodical Literature, amelyik 1882-től 1903-ig jelent meg. Erre vall számos nemzetközi tudományos és szakmai szövetség és egyesület alapítása a századforduló körül. Erre vall az a figyelemre méltó körülmény is, hogy az IIB alapítói, *Henri La Fontaine* és *Paul Otlet* szociológiai kutatásaik során jutottak el a világméretű dokumentáció gondolatához és igényléséhez, tulajdonképpen már 1893-ban. Ekkor hozták létre a Nemzetközi Szociológiai Bibliográfiai Intézetet (*Institut International de Bibliographie Sociologique*), illetve annak bibliográfiai osztályát, amelyik 1895-ben hivatalosan is Nemzetközi Bibliográfiai Irodává (*Office International de Bibliographie*) alakult (3). Három évi előkészítő munka után az 1. Nemzetközi Bibliográfiai Konferencia mondta ki 1895-ben az iroda megalakulását az IIB megalapítása mellett (4).

Hasonló gondolatok érlelődtek az alapítók nagynevű magyar partnerei, *Mandello Gyula* közgazdász professzor, a budapesti egyetem tanára, a Közgazdasági Szemle szerkesztője és *Szabó Ervin*, a Budapesti

Kereskedelmi és Iparkamara könyvtárosa, majd később a Fővárosi Könyvtár igazgatója fejében is.

A szociológiai és közgazdasági indíttatás érthetővé válik, ha azokra a hatalmas társadalmi feszültségekre gondolunk, amelyek a korszakban észlelhető alapvető gazdasági és politikai változásokból szükségképpen következtek a világ minden részében. A társadalmi feszültségek felismerése, okaik elemzése és leküzdésük lehetőségeinek vizsgálata sokrétű információkat és ismereteket igényelt. A már említett információbőség mellett ez az információhiány és a rendelkezésre álló információk rendszerezése iránti igény volt a nemzetközi dokumentációs szervezet kifejlesztésének egyik alapvető tényezője.

Az univerzalitás eszméje

A másik tényező a világméretekben kiszélesedett politikai-gazdasági és tudományos nemzetközi kapcsolatok fejlettségi és szervezetségi foka. Erre épült az IIB alapítói által annyira jelentősnek tartott és munkájuk előterébe helyezett *univerzalitás* fogalma. Ez a fogalom nemcsak az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO), a nagy nyugati nyelveken univerzálisnak nevezett osztályozási rendszer nevében tükröződött, ahol a tudományok és az emberi tevékenységek összességére utal. De megnyilvánult az alapítók a világ egészét átfogó szándékában, számos olyan széles körű nemzetközi összefogás tervezésében és szervezésében, mint pl. az univerzális bibliográfia (kartoték-nyilvántartás formájában — *Répertoire Bibliographique Universel*, szakosított kurrens bibliográfiai kiadványsorozatok formájában — *Bibliographia Universalis*). Ebbe a körbe tartozik a Nemzetközi Szövetségek Uniója (*Union of International Associations, UIA*), ez a ma is eredményesen működő közismert nemzetközi intézmény (5), amelyik a FID mellett az egyetlen tartós szervezési eredménye az alapítók világméretű, sokrétű szervezési tevékenységének.

Az IIB egyik alapítójának, H. La Fontaine belga szenátornak ítéltek oda 1913-ban a Nobel-békedíjat, a díj odaítélésének indoklásában megfelelően méltatva munkatársának, Otlet-nak érdemeit is (6).

Magyar szakemberek közreműködése az IIB megalapításában és fejlesztésében

Már érintettük hazai tudósok eszmei kapcsolatait az IIB alapítóival. Az eszmei kapcsolatok rövid idő alatt tettekké érték és magyar közreműködéssé váltak az intézet célkitűzéseinek, munkamódszereir-

nek és munkaeszközeinek kidolgozásában (7). Otlet szóbeli, általa nem dokumentált közlése szerint (8) Mandello Gyula volt az, aki 1893-ban, az USA-ból visszatértében találkozott Belgiumban barátjával Otlet-val és ráirányította figyelmét a Dewey-féle Tizedes Osztályozásra, amely alkalmasnak tűnt egy nemzetközi bibliográfiai szervezet dokumentációs rendszerező munkájának megalapozásához (9). Szabó Ervin nemcsak tevékeny szerepet vállalt az IIB egyik fontos produktumának, az ETO-nak kifejlesztésében, pontosabban a társadalomtudományi osztályozási táblázatok kidolgozásában, hanem századunk első éveiben bevezette az ETO használatát az általa igazgatott könyvtárakban, így a budapesti és Iparkamara könyvtárában és a Fővárosi Könyvtárban.

Említett tudósaink bekapcsolódtak — az ETO kidolgozásán túlmenően — az IIB egy további alapvető feladatának a végrehajtásába, az egyetemes nemzetközi bibliográfia összeállításába. Szabó Ervin és munkatársai az 1900-as évek elején kezdeményezték és évekig szerkesztették Mandello irányítása alatt a *Bibliographia Economica Universalis* kötetét (10).

Magyar küldöttek megjelentek az IIB első konferenciáin; így az 1898. évi 2. konferencián, Brüsszelben *Esztogár László*, az OSZK elődjének, a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának képviselője, a párizsi világkiállítás alkalmából rendezett 1900. évi 3. konferencián pedig a világkiállításra kiküldött hivatalos magyar delegáció képviselője (11).

1914–1944

Az IIB válsága

A századforduló körül sűrűsödő politikai és társadalmi feszültségek hamarosan a világháború kitöréséhez vezettek. Az 1917. évi Nagy Októberi Szocialista Forradalom és következményei, a világháborút lezáró békekötések és az ezekből eredő hatalmi átrétegződések gyökeresen átformálták a világpolitika és a világgazdaság képét.

Az IIB munkájában törést okozott a háború, és a rákövetkező időszakban sem tudott igazán kivirágozni az intézet munkája a nemzetközi kapcsolatok időleges visszaesése, a vesztes országokat érintő hátrányos gazdasági és kulturális diszkrimináció, továbbá a belga kormány támogatásának megvonása miatt és az akkor alakult Népszövetség és szervei erkölcsi és anyagi támogatásának hiányában. Az intézet lendületes működésének lefékeződése nyomán sorra alakultak nemzeti dokumentációs központok és bizottságok a nyugat-európai államokban, így pl.

időrendben Hollandiában, Nagy-Britanniában, Svájcban, Németországban, Franciaországban. 1924-ben nemzetközi szövetség formájába szerveződik az IIB, eleinte 5 nemzeti taggal (12), de ez az átszervezés sem tudja megakadályozni az IIB szétesését. A pénzügyi és szervezeti nehézségek, a centralizált világbibliográfiai repertórium utópisztikus jellegének és gyakorlati kivihetetlenségének egyre szélesebb körű felismerése, az intézet vezetésének és tevékenységének túlzott központosítása krízishez vezetett.

Ebben az időszakban nem volt érdemleges magyar kapcsolat az IIB-vel.

A Nemzetközi Dokumentációs Intézet (IID)

A válság megoldása során az IIB 1931-ben átszerveződött Nemzetközi Dokumentációs Intézetté (*Institut International de Documentation*, IID) és székhelye áthelyeződött Hágába.

Az IID a múlt tapasztalatai alapján nem követte az IIB elérhetetlen célkitűzéseit, feladta a centralizált világbibliográfia megvalósításának elképzelését, viszont erőteljesen folytatta az ETO fejlesztését. Tevékenysége, amelyet a nemzeti tagok, központi bizottságok és nemzetközi konferenciák útján végzett, felölelte a dokumentáció elvi, szervezeti és módszertani kérdéseit. Megjegyezzük, hogy ezzel a hatalmas témakörrel az IIB is sokrétűen foglalkozott, hiszen univerzális bibliográfiai tervei valóra váltásának megkísérlése során szembekerült a gyakorlati dokumentációs munka elvi, szervezeti és módszertani kérdéseivel, továbbá a szellemi munka technikájának tökéletesítésével.

A célok realisabb meghatározása, a vezetési módszerek megjavítása és a gyakorlat számára közvetlenül hasznosítható eredményeket hozó tevékenység segítségével sem sikerült az intézet hatókörének korlátait átlépni. Bár az intézet évente szervezett tartalmas nemzetközi konferenciákat, nemzetközi hatása szűk körű volt és lényegében néhány európai országra — 1932-ben összesen kilencre — korlátozódott.

IID-ből FID

A szervezet továbbfejlesztése szempontjából döntő jelentőségű volt az 1937. évi párizsi dokumentációs világkongresszus, amelyen 31 kormánydelegáció jelent meg és további 12 országból egyéni szakértők vettek részt. A kongresszus határozatot fogadott el nemzetközi dokumentációs szövetség létesítéséről és javasolta az IID-nek, hogy ennek meg-

felelően alakítsa ki új szervezetét. Az IID ekkor alakult át Nemzetközi Dokumentációs Szövetséggé. A FID csaknem 50 éve viseli jelenlegi nevét; reméljük azonban, hogy már nem sokáig, hiszen a századfordulón kreált "dokumentáció" kifejezés helyett ma már világszerte általában az "információ" kifejezést használják, és így a szövetség neve korszerűsítésre szorul.

Kapcsolataink a FID-del

Az I. világháború utáni nyugtalan időszakban a háborút vesztett, területileg és lélekszámban összezsugorodott Magyarországot a gazdaság, az ipar, a kutatás és fejlesztés viszonylagos elmaradottsága jellemezte. Ezt az állapotot tovább súlyosbította a társadalomtudományokban uralkodó konzervativizmus, az ezzel kapcsolatos ideológiai nyomás. Az elmaradottságot konzerváló viszonyok között a tudomány, a kutatás és fejlesztés, a gyakorlat szakemberei nem tanúsítottak érdeklődést a FID és a nemzetközi informálódás intézményes rendszere iránt. Így hazánkban nem került sor a két világháború közötti időszakban egy nemzeti dokumentációs szervezet felállítására, szemben Európa több országával. Ilyen irányú kísérletek voltak ugyan a harmincas évek vége felé és a háborús években, de ezek a próbálkozások nem vezettek eredményre.

A FID-del való kapcsolatunk helyreállítása és fenntartása néhány neves könyvtárosunk nevéhez fűződik; az alapításának 50. évfordulóját idén ünneplő Magyar Könyvtárosok Egyesületének (MKE), helyesebben elődjének, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének (MKLE) alapító és vezető tagjairól van szó (13).

Fitz József, az OSZK főigazgatója, az MKLE első elnöke 1935-ben bevezette az ETO használatát nemzeti könyvtárunkban. *Káplány Géza*, az MKLE alelnöke, aki már 1923-ban rátért az ETO alkalmazására a Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet Könyvtárában (később Technológiai Könyvtár), részt vett az IID konferenciáin és tagja volt *Veredy (Witzmann) Gyulával*, a Fővárosi Könyvtár főkönyvtárosával együtt az 1937. évi párizsi dokumentációs világkongresszusra kiküldött hivatalos magyar delegációnak. Mindketten a dokumentáció hazai élharcosaivá váltak.

Káplány személyes kapcsolatot épített ki Otlet-val és utódjával, *F. Donker-Duyvis*-szel és fontos szerepet játszott a FID megalakításában. Az 1938. évi oxfordi konferencián, ahol a díszelnökség tagjává választották, beszámolót tartott a dokumentáció hazai helyzetéről (14). Az 1939. évi zürichi kon-

ferencia idején a szövetség levelező tagja és részt vesz a tanács ülésein (15).

Veredy Gyula, akit később főtítkárává választott a MKLE, az ETO lelkes propagálójává és fejlesztőjévé vált. Káplány szerkesztette és publikálta az első teljes körű, minden szakot felölelő – rövidített – magyar nyelvű ETO-táblázatokat (16). Könyvéről ismertetést közölt a FID hivatalos lapja (17).

A FID elnöke első ízben 1938-ban járt Budapesten (18). *Alingh Prins* előadást tartott a dokumentációról a Magyar Racionalizálási Bizottság a Magyar Ipari Dokumentáció Előkészítő Bizottsága és az MKLE által közösen szervezett ülésen (19). Káplány és Veredy a háborús évek alatt is napirenden tartotta a dokumentáció, különösen az ipari dokumentáció kérdését.

1945–1985

A FID és magyar kapcsolatai az újjáépítés és a hidegháború időszakában

A 2. világháború újabb törést okozott a FID életében. Hollandiát megszállta a fasiszta német birodalom, a FID nemzetközi kapcsolatai és életlehetőségei összezsugorodtak, számos külső és belső munkatársa elpusztult a háborús események és a fasiszta rendszerek népiirtó politikája következtében. A háború utolsó éveiben a szövetség hivatalos lapjának (FID Communications) kiadását is át kellett helyezni a semleges Svájcba.

A fasizmus leverése után újra intenzíven kezdett működni a FID, amelynek 1945-ben 10 nemzeti tagja és számos nemzetközi tagja volt. Az újrakezdést elősegítették a tudomány és kultúra 1946-ban alapított világszervezetével, az Unesco-val kiépített szoros kapcsolatok (20).

Hamar felélénkültek a FID kapcsolatai a kelet-európai szocialista országokkal, köztük hazánkkal is. A FID már 1946-ban kereste a kapcsolatot az Országos Könyvtári Központtal (21), másrészt pedig Káplány és munkatársai is újra kontaktust találtak a FID-del. 1947 óta újra rendszeresen megjelentek magyar szakemberek a FID konferenciáin és bekapcsolódtak a szövetségben folyó módszertani, szabványosítási és tájékoztatási munkába (22). Az 1947. évi berni konferencián és tanácsülésen *Németh Béla*, az 1948. évi hágai konferencián és tanácsülésen Káplány Géza és Lázár Péter képviselte a hazai dokumentációt. 1949-ben *Hevesi Gyula*, az Országos Találmányi Hivatal akkori elnöke, később az MTA alelnöke, és Lázár Péter tanulmányozta a FID és a fejlett holland dokumentáció tevékenységét.

A FID elnöke, C. Le Maistre felsorolta a FID fontosabb tevékenységi köreit (23). A felsorolásból következtetni lehet arra a sokrétű tevékenységre, amelyet a FID ebben az időszakban kifejtett:

- ◆ osztályozásmélet
- ◆ dokumentációs címtárak
Index Bibliographicus (referáló folyóiratok)
fényképmásoló és mikrofilmező szolgálatok
információs szolgálatok
- ◆ folyóiratjegyzékek
- ◆ referálások koordinálása
- ◆ szabványosítás a dokumentációban
- ◆ dokumentációs technológia (mikrofilmezés stb.)
- ◆ dokumentációs szakemberek és szakkönyvtárosok oktatása és képzése
- ◆ ETO revíziós bizottságok

Atomenergetika	Műanyagok
Elektrotechnika	Optika
Építésügy	Orvostudomány
Fényképészet	Vegyipar
Festékek és lakkok	Szerves kémia

A FID-ben szerzett vagy az általa közvetített tapasztalatokat hasznosítottuk 1949–1950-ben az Országos Dokumentációs Központ (ODK) programjának és munkatervének kidolgozásában, a hazai dokumentációs és információs hálózat kiépítésében, máig is érvényes szervezeti alapelveinek meghatározásában (24), a dokumentáció oktatásának (25) és módszerei szabványosításának (26) megindításában. Az ODK a FID magyar tagjaként vállalt részt a szövetség működésében, kiadott magyar nyelven FID-tanulmányokat, így pl. az Unesco megbízásából a referáló és indexelő folyóiratokról készített elemző jelentést (27) és az érintett folyóiratok jegyzékét (28), megjelentette – Veredy Gyula szerkesztésében – az ETO magyar nyelvű táblázatait, jóval nagyobb terjedelemben, mint Káplány és pontosan ragaszkodva a hágai törzstáblázatokhoz (29).

A FID hivatalos lapjában közlemény jelenik meg az ODK-ról, mint a magyar nemzeti tagról és ismertetés az ODK létesítése és a szakmai dokumentációs központok szervezése tárgyában kiadott 4118/1949/136. sz. kormányrendelet tartalmáról (30).

Kapcsolataink felújítása és kiszélesítése az 1956. évi ellenforradalom leverése után

A hidegháborús időszak, az ötvenes évek eleje nem volt alkalmas a nemzetközi dokumentációs kapcsolatok fenntartására, nemhogy fejlesztésére. Ezekben az években formális volt a FID és a magyar nemzeti tag – az ODK felszámolása után az

Országos Könyvtári Központ, majd 1952-től az OSZK – kapcsolata.

Az ellenforradalom leverése utáni külpolitikai nyitás keretében a kormány ösztönözte a kapcsolat felvételét nemzetközi szervezetekkel, köztük nem-kormányközi szervezetekkel is, mint pl. a FID-dal, hogy – legalább részben – ellensúlyozzuk az ENSZ közgyűlésén amerikai nyomásra több évig folyó obstrukciót a Magyar Népköztársaság tagsági jogainak helyreállítása ellen.

A FID 1957. évi párizsi konferenciáján Jánszky Lajos újra kapcsolatba lépett a FID-dal. Ennek nyomán megélénkült a magyar szakemberek tevékenysége a szövetségben. Ebben az időszakban megnövekedett a többi szocialista ország érdeklődése is a FID iránt. A Szovjetunió 1959 óta jelentős szerepet vállalt a FID vezetésében, munkájában és finanszírozásában.

Szakmai tevékenységünk a FID-ben

A FID-hez fűződő kapcsolataink intenzitásának fokozódását jelezte, többek között:

- ◆ az Országos Dokumentációs Bizottság, majd a FID Magyar Nemzeti Bizottságának megszervezése és nemzeti taggá válása a régebbi intézményi nemzeti tagság helyett;
- ◆ alkotó közreműködésünk 1959 óta – évekig a FID szocialista országbeli nemzeti tagjainak szóvivőjeként is – a politika, majd a többi társadalomtudományi szak osztályozási táblázatainak revíziójában;
- ◆ az ETO folyamatos, magyar nyelvű teljes kiadása országos szabványként 1964 óta, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMKDK, később Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, OMIKK) és az ötvenes évek végén szervezett Országos Osztályozási Bizottság szerkesztésében;
- ◆ hazai adatok rendszeres szolgáltatása a FID tájékoztatási kiadványai számára, amelyek tudományos és műszaki információs központok, ipari információs központok, könyvtári és információs oktatási intézmények és tanfolyamok stb. adatait tették közzé.

Jelentős erőfeszítéseket tett a magyar nemzeti tag, hogy magyar szakemberek bekapcsolódhassanak a FID bizottságaiban folyó munkába. Így vált aktív taggá

- ◆ az oktatási bizottságban (Education and Training, FID/ET) Szentmihályi János,
- ◆ az ipari információs bizottságban (Information for Industry, FID/II) Vincze Pálné, majd Lévai Tamásné, később Jánszky Lajos,

- ♦ a központi osztályozási bizottságban (Central Classification Committee, FID/CCC) *Lázár Péter*, majd *Babiczy Béla*, az ETO magyar nyelvű teljes kiadásának főszerkesztői,
 - ♦ az információ alapjaival foglalkozó bizottságban (Research on the Theoretical Basis of Information, FID/RI) *Rózsa György*,
 - ♦ a dokumentációs terminológiai bizottságban (Terminology of Information and Documentation, FID/DT) *Vajda Erik*,
 - ♦ a dokumentációs nyelvészeti bizottságban (Linguistics in Documentation, FID/LD) *Barta Gábor*,
 - ♦ az osztályozáselméleti bizottságban (Classification Research, FID/CR) *Orosz Gábor*,
 - ♦ a társadalomtudományi osztályozási bizottságban (Social Sciences, FID/C 3) *Lázár Péter*, majd *Rózsa György*, *Földi Tamás*, *Nagy Lajos* és mások.
- Az 1959-ben létrehozott és azóta lényegesen kibővült FID/C 3 bizottság – amelynek elnöke megalapítása óta *H. Arntz* professzor, a FID volt elnöke, alelnöke pedig *Földi Tamás* – kezdettől fogva fontos szerepet vállalt a szocialista és nem szocialista országokból származó szakemberek együttműködésének megszervezésében és a kelet–nyugati információs szakmai kapcsolatok kiszélesítésében.

A hazai könyvtári és dokumentációs szabványosítás fejlettségét és nemzetközi elismerését jelentette, hogy a magyar nemzeti tag szakértői készíthettek a FID megbízásából áttekintő jelentést a nemzetközi könyvtári és dokumentációs szabványosítás helyzetéről az Unesco számára (31), *Vajda Erik* pedig hosszú ideig képviselte a FID-et a Nemzetközi Szabványosítási Szervezet (International Standardization Organization, ISO) dokumentációs szabványbizottságában (ISO TC 46 Documentation).

Fontos feladatának tekintette a magyar nemzeti tag, hogy közreműködjék a dokumentáció és információ elterjesztésében és fejlesztésében a fejlődő országokban. Ezért vállalta 1966-ban a fejlődő országok dokumentációs és információs problémáinak gondozására alakult bizottság (Developing Countries, FID/DC) szervezését és fenntartását. A *Lázár Péter*, majd *Lévai Tamásné*, később *Balázs Sándor* elnöklelte alatt működő bizottság széles körű felmérést végzett fejlődő országokban a dokumentáció és információ helyzetéről, javaslatokat dolgozott ki az Unesco számára az országos dokumentációs központok funkciói és szervezete, továbbá a dokumentáció és információ fejlesztése tárgyában.

Megalakulása óta magyar vezetéssel működik a FID társadalomtudományi és információs bizottsága (Social Sciences Documentation, FID/SD), amelynek megszervezője és elnöke *Földi Tamás*, titkára

Hegedűs Péter. Ez a bizottság egyben a FID egyik összekötője az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Intézetek Nemzetközi Szövetsége) és az ICSSD (International Committee for Social Sciences Documentation = Nemzetközi Társadalomtudományi Dokumentációs Bizottság) felé.

Földi Tamás koordinátora a FID programjában szereplő legnagyobb volumenű projektnek, amelynek keretében a kelet–nyugati gazdasági kapcsolatok megkönnyítését szolgáló többnyelvű közgazdasági technológiai szótár készül a Stiftung Volkswagenwerke nyugatnémet alapítvány megbízásából.

A FID jelentős szerepet vállalt az Unesco és a Tudományos Szövetségek Nemzetközi Tanácsa (International Council of Scientific Unions, ICSU) közös programnak, a tudományos és műszaki információ nemzetközi fejlesztését szolgáló UNISIST (United Nations Information System in Science and Technology = az ENSZ Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Rendszere) programnak a kidolgozásában és végrehajtásában. A FID bevonásáról az indexelési rendszerekkel foglalkozó albizottság vezetésébe *Lázár Péter*, a FID akkori alelnöke gondoskodott 1968-ban, az UNISIST központi bizottságának tagjaként.

A magyar nemzeti tag részt vesz az OSZK keretében működő Könyvtártudományi és Módszertani Központ révén a FID és az Unesco ISORID (International Information System on Research in Documentation = Dokumentációs Kutatások Nemzetközi Információs Rendszere) elnevezésű közös projektjében; a dokumentáció és információ, a könyvtárügy és a levéltárügy terén végzett kutatások nemzetközi információs rendszerének szolgáltató folyamatosan adatokat a hazai kutatásokról.

A FID felkérésére és a magyar nemzeti tag jóváhagyásával *Balázs Sándor* csaknem három évig a FID hágai titkárságának munkatársaként segítette közvetlenül a szövetség munkáját.

A FID munkaszervezetének és programjának kialakításában (32), középtávú és éves munkatervének kidolgozásában (33) évek óta vezető szerepet vállalt *Lázár Péter*, aki 1984 óta ellátja az újonnan létesített Programbizottság (Programm Planning Group) elnöki feladatait. Érdemei elismerésül a FID tanácsa 1984-ben a szövetség tiszteletbeli tagjává választotta (34).

Magyar befolyás a FID politikájára

A szakmai munka mellett a magyar nemzeti tag képviselői már több mint 25 éve részt vállalnak a Szövetség politikájának kialakításában és munkájá-

nak irányításában is. Jánszky Lajost és Lázár Pétert több ízben a tanács tagjává, illetve a FID alelnökévé választotta a szövetség közgyűlése; jelenleg Földi Tamás a tanács választott magyar tagja.

A magyar tanácsstagok kettős feladatot látnak el munkájuk során: a szövetség erősítése és fejlesztése mellett a hazai dokumentáció és információ nemzetközi képviselését, továbbá a hazai szempontból érdekes és fontos tapasztalatok gyűjtését és terjesztését szolgálják. Ezt a célt szolgálta többek között a (12) alatti brosúra kiadása, a FID tevékenységének rendszeres ismertetése a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás (TMT) hasábjain, így pl. a jelen előadás témakörébe vágó több cikk közlése a FID alapításának 80. évfordulójára 10 évvel ezelőtt megjelentetett számban (35), vagy a "90 éves a FID" címmel 1985-ben közzétett beszélgetés a FID MNB elnökségének tagjaival (36).

A FID szervezeti fejlődését szolgálta a magyar tanácsstagok ismételt fellépése a FID univerzalitásának, nemzetközi szerepének fokozása, szervezetének és tevékenységének regionális bizottságokra történő decentralizálása, továbbá a fejlődő országok fokozottabb bevonása érdekében nemcsak a FID munkájába, de vezetésébe is. A FID MNB-nek a többi szocialista országgal egyetértésben tett javaslatára módosították 1976-ban a FID alapszabályait és rendszeresítették az addigi két alelnöki poszt mellé egy harmadikat, abból a célból, hogy a fejlődő világ is képviseltetve legyen nemcsak a FID tanácsában, hanem Végrehajtó Bizottságában is.

Nagy eredménynek tekintjük, hogy az 1964. évi 13 fejlődő ország helyett 1985-ben már több mint 40-ben van a Szövetségnek nemzeti tagja. Míg 1964-ben a nemzeti tagoknak csupán mintegy harmada működött fejlődő országban, addig ez az arány 1984-re csaknem 50%-ra növekedett.

Ugyancsak erősítette a FID tekintélyét és kiszélesítette nemzetközi jellegét az NDK felvétele 1968-ban, tehát több évvel azon időpont előtt, amikor az ENSZ és szervezetei végre hivatalosan szakítottak az egyetlen Németország fikciójával és tagjaik sorába fogadták az NDK-t. Ebben a tagfelvételen, annak előkészítésében és lebonyolításában nagy szerepe volt a FID MNB-nek és a FID magyar alelnökének.

Összefoglalás

Megállapíthatjuk, hogy a 9 évtizedre visszanyúló együttműködésünk a FID-del gyümölcsöző volt. Hazai szakemberek kezdettől fogva közreműködtek a FID szervezetének és tevékenységének kiépítésé-

ben, fontos projektjainak kidolgozásában és végrehajtásában. Ez a közreműködés személyi kapcsolatokkal indult, és a 2. világháborút követően, a magyar nemzeti tag kijelölésével rendszerezetté és szervezetté vált, a 60-as évek óta pedig igen jelentékeny mértékben kiszélesedett. Ennek során hazai szakembereink hathatósan hozzájárultak a FID szervezeti és szakmai megszilárdításához és továbbfejlesztéséhez.

A FID viszont módot nyújtott hazai információs szakembereinknek és intézményeinknek, hogy provinciális jellegű, inkább ösztönös, mint tudatos információs szolgáltatási és informálódási tevékenységükön túllépve kitekintsenek a dokumentáció és információ nemzetközi világára, széles körű kapcsolatokat létesítsenek külföldi információs intézményekkel és szakemberekkel. A FID és bizottságai révén szakembereink bekapcsolódhattak a dokumentáció és információ terén folyó nemzetközi szakmai tapasztalatcserébe és kutatásokba, öregbíthették a magyar információs intézmények és szolgáltatások hírnevét az információs világban, és alkalmuk nyílt olyan eredmények megismerésére és nemzetközi tapasztalatok gyűjtésére, amelyeket fel lehetett használni a dokumentáció és információ hazai fejlesztéséhez.

Különleges gerjesztő szerepet játszottak ebben a vonatkozásban a FID magyarországi rendezvényei:

- ◆ a FID tanácsának 1968-ban Budapesten tartott ülése;
- ◆ az 1972-ben Budapesten rendezett FID-konferencia és -kongresszus, a konferenciát megelőző nemzetközi szeminárium a FID/DC rendezésében, és a kongresszus után a FID/ET által Veszprémben rendezett nemzetközi oktatási szimpózium;
- ◆ az ipari információs bizottság (FID/II) 1983-ban Budapesten rendezett ülészsaka és nemzetközi szemináriuma (37);
- ◆ a társadalomtudományi osztályozási bizottság (FID/C 3) számos hazai ülése.

E rendezvények során hazai szakemberek százai ismerkedhettek meg közvetlenül a FID nemzetközi vezetőségével és aktivistáival, a szövetség célkitűzéseivel, szervezetével, munkamódszereivel és eredményeivel.

Ugyancsak mozgósítólag hatott a FID — és az Unesco — védnökségvállalása az OMIKK által 1983-ban Budapesten rendezett *Database '83* című nemzetközi konferencia felett, amelynek megnyitó ülésén a FID képviselője ismertette a szövetség főbb tevékenységeit.

Habár sokkal szerényebb mértékben, de ugyanezt a mozgósító célt szolgálja a mai ünnepi megemlékezésünk a FID 90 évvel ezelőtti történet megalapí-

tásáról és ez a rövid történelmi áttekintés a FID és Magyarország kapcsolatairól. Kívánjuk, hogy jövőbeli együttműködésünk a FID-dal hasonlóképpen eredményes legyen és elősegítse mind a hazai dokumentációs és információs célkitűzéseknek, mind a FID célkitűzéseinek valóra váltását.

Megjegyzések és hivatkozások

1. Az IIB alapításának körülményeit és a FID történetének jelentős szakaszait részletesen ismerteti a FID következő kiadványa:
RAYWARD, W. B.: The universe of information: The work of Paul Otlet for documentation and international organization. Moscow, VINITI, 1975. FID Publication No. 520. 390 p. lásd még:
ARNITZ, H.: 80 éves a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 22. köt. 9. sz. 1975. p. 621–634.
A FID és az 1927-ben alapított Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége történetéről ld. még:
SCOTT, E.: IFLA and FID: History and programs. = Library Quarterly, 32. köt. 6–7. sz. 1962. p. 5.
2. RAYWARD, i. m. p. 138–140.
3. RAYWARD, i. m. p. 29, 40.
4. RAYWARD, i. m. p. 47–49.
5. RAYWARD, i. m. p. 172 stb.
6. RAYWARD, i. m. p. 196.
7. E kapcsolatokat részletesen ismertetik a következő cikkek:
REMETE L.: Magyar szakemberek részvétele az Institut International de Bibliographie munkájában. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 22. köt. 9. sz. 1975. p. 635–648.
BABICZKY B.: A 80 éves Nemzetközi Dokumentációs Szövetség és az Egyetemes Tizedes Osztályozás Magyarországon. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 22. köt. 9. sz. 1975. p. 649–657.
8. Közli REMETE, i. m. p. 635.
9. RAYWARD idézett összefoglaló műve is megemlíti egy ilyen baráti találkozást, de kissé más változatban: "In August of 1894... while he [Otlet] was at Ostend, he had met a friend just returned from England who told him of a new system for the classification of books invented by an American. The friend has read about it in an English daily newspaper, but unfortunately, could remember neither the name of the newspaper, nor that of the author of the classification", i. m. p. 41. Magyar fordításban: "1894 augusztusában... [Otlet] Ostendében találkozott egy barátjával, aki éppen akkor tért vissza Angliából és felhívta figyelmét egy új könyvosztályozási rendszerre, melyet egy amerikai dolgozott ki. A barátja valamelyik angol napilapban olvasott a dologról, de sajnos sem a lapot, sem az osztályozás szerzőjét nem tudta megnevezni." Megjegyzem, hogy akár így, akár úgy igaz a történet, akár csak legenda, Rayward igen fukaron bánik a magyar vonatkozások megemlítésével; se Szabó Ervin, se Mandello Gyula neve nem szerepel könyvében.
10. RAYWARD ír a Bibliographia Economica Universalisról, de nem tesz említést Szabó Ervinről, i. m. p. 115.
11. RAYWARD, i. m. p. 76.
12. BALÁZS S.: Magyarország képviselete és szerepe a FID-ben. Budapest, OMK, 1960. Az Országos Műszaki Könyvtár kiadványai 4., 6. p.
13. Néhány idevágó adatot közöl az MKE megalapításának 50. évfordulójáról megemlékező, 1985. évi vándorgyűlés számára készített kiadvány: A Magyar Könyvtárosok Egyesülete ötven évének kronológiája 1935–1985, Budapest, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 1985.
14. KÁPLÁNY G.: La documentation en Hongrie. = FID 14th Conference, Oxford–London, 1938. 2. köt. The Hague, FID, p. C 172.
15. FID Communicationes, 6. köt. 1939, Fasc. 4. p. 109.
16. KÁPLÁNY G.: Könyvtárak korszerű rendezése és fejlesztése. 2. köt. Az Egyetemes Tizedes Osztályozórendszer rövidített magyar nyelvű kiadása. Budapest, A Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete, 1943. 117 p.
17. FID Communicationes, 10. köt. 1983, Fasc. 3–4. p. 40.
18. NÉMETH Endre említést tesz a Fővárosi Könyvtár 1983. évi Évkönyvében közzétett "A Tizedes Osztályozás" c. cikkében arról, hogy Otlet 1912-ben látogatást tett Budapesten, az ETO-nak a Fővárosi Könyvtárban történő bevezetésével kapcsolatban. Rayward nem említi id. művében Otlet budapesti látogatását.
19. Ld. a (13) alatt hivatkozott kiadványt.
20. A két nemzetközi szervezet kapcsolatait kifejezi szerződéses megállapodásuk:
Agreement between the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and the International Federation for Documentation. = Review of Documentation, 14. köt. 1947, Fasc. 2. p. 46–47.
21. Ld. (12), p. 3.
22. Ld. még (12), továbbá:
BALÁZS S.: A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség és Magyarország 1947–1975. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, TMT, 22. köt. 9. sz. 1975. p. 658–668.
23. The Royal Society Scientific Information Conference, 21 June–2 July 1948. London, the Royal Society, 1948. p. 671–672.
24. Ezen alapelvek közé tartozik pl. a dokumentáció és információ együttes fejlesztése a szakkönyvtárakkal, továbbá az országos szakmai dokumentációs és információs központok szervezeti összeépítése a műszaki-tudományos, agrártudományi, orvostudományi és közegészségügyi, közgazdasági szakterület országos szakkönyvtárával.
25. Az ODK által 1949–1950-ben szervezett dokumentációs alaptanfolyamon kívül a dokumentáció oktatásának beépítése a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem 1949-ben beindított egyetemi szintű könyvtárosképzés tantervébe.
26. A Magyar Szabványügyi Hivatal keretében 1950-ben megszervezett dokumentációs szabványbizottság (elnöke Lázár Péter, titkára Barta Gábor) jelentős munkát végzett a könyvtári és dokumentációs szabványosításban.
27. VAROSSIEAU, W. W.: A survey of abstracting and indexing services. = Review of Documentation, 16. köt. 1949. Fasc. 2. p. 25–46.
28. List of current specialized abstracting and indexing services. Prepared by the International Federation for Documentation for the International Conference on Science Abstracting, Paris, 20 to 25 June 1949, convened by Unesco. The Hague, FID, 1949. FID Publication No. 235. Magyar nyelven:
Jegyzék a fontosabb külföldi dokumentációs szolgálatokról és folyóiratokról. Budapest, ODK, 1949.
29. Egyetemes Tizedes Osztályozás. 2. kötet. 1. Bevezetés. Segédtablázatok. 2. Főtáblázatok. Budapest, ODK, 1950. soksz.

- E kiadvány több javított kiadást ért meg, míg végül 1958-ban nyomtatásban is megjelent az Országos Osztályozási Bizottság (OOB) szerkesztésében: Egyetemes Tizedes Osztályozás. A nemzetközi táblázatok hivatalos magyar kivonata. Budapest, 1958.
30. Review of Documentation, 16. köt. 1949. Fasc. 3., p. 84. és Fasc. 4., p. 114.
 31. International standardization of library and documentation techniques. Paris, Unesco, 1972. COM/WS/257.
 32. Pl. a "New Programme Structure for FID" (A 79-1) c. dokumentum kidolgozásában.
 33. a) FID Medium Term Programme for 1981-1984 (A 80-16)
b) FID Medium Term Programme for 1983-1986 (A 82-10)
c) FID Medium Term Programme for 1985-1986 (A 84-21)
 34. FID News Bulletin, 35. köt. 2. sz. 1985. p. 13-14.
 35. Ld. ARNTZ, REMETE, BABICZKY és BALÁZS hivatkozott cikkei a TMT 1975. szeptemberi számában.
 36. 90 éves a FID. Beszélgetés a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség múltjáról, jelenéről, jövőjéről. Az interjút készítette: Hegedüs Péter. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 32. köt. 3. sz. 1985. p. 99-107.
 37. Seminar on the training of industrial information officers, Budapest, 29. September 1983. Budapest, National Technical Information Centre and Library, 1984. FID Publication No. 632. 119. p.

LÁZÁR P.: A FID és Magyarország

A FID Magyar Nemzeti Bizottságának alelnöke végigtekinti a Szövetség történetét a magyar szakemberekkel és intézményekkel való kapcsolat szempontjából. Magyar szakemberek részt vettek a Bibliographia Economica Universalis kiadásában, az ETO kidolgozásában és hazai alkalmazásában, közreműködtek a FID számos bizottságának munkájában, részt vettek a FID rendezvényein. A szakmai együttműködés mellett 25 éve folyamatosan részt vesznek a FID vezetőségének munkájában és a szövetség politikájának irányításában is.

* * *

ЛАЗАР, П.: МФД и Венгрия

Председатель Национального комитета ВНР по делам МФД дает обзор истории Федерации и участия венгерских специалистов в работе комитета. Венгерские специалисты участвовали в издании Bibliographia Economica Universalis, в разработке и применении в ВНР УДК, участвовали в работе многих комитетов и мероприятий МФД. Наряду с профессиональным сотрудничеством уже 25 лет участвуют в работе руководства МФД и управлении политикой Федерации.

* * *

LÁZÁR, P.: FID and Hungary

The Vice-President of the Hungarian National Committee for the International Federation for Documentation (FID) examined the history of the Federation from the point of view of its relations with Hungarian specialists and institutions. Hungarian specialists participated in editing and publishing the Bibliographia Economica Universalis; in developing the Universal Decimal Classification (UDC) and in its application in Hungary; took part in the activities of several FID committees; actively participated in FID meetings and conferences. Besides co-operation in professional matters Hungarian representatives were continuously participating since 25 years in the management of FID and in the formulation of its policy.

* * *

LÁZÁR, P.: Die FID und Ungarn

Der Vizepräsident des Ungarischen Nationalkomitees für die Internationale Federation für Dokumentation (FID) gab einen Überblick über die Geschichte der Federation vom Standpunkt ihrer Beziehungen zu ungarischen Spezialisten und Institutionen. Ungarische Spezialisten nahmen Teil an der Redaktion und Publikation der Bibliographia Economica Universalis, der Entwicklung und der einheimischen Anwendung der Universalen Decimalklassifikation (UDK), sie beteiligten sich an der Arbeit von zahlreichen FID-Komitees sowie an den FID-Veranstaltungen. Ausser der fachlichen Zusammenarbeit beteiligten sich ungarische Spezialisten seit 25 Jahren aktiv an der Leitung der FID und der Ausarbeitung ihrer Politik.

* * *